

LANDSLAKKENINVENTARISATIE IN DE KUSTSTREEK VAN ZEEUWS VLAANDEREN (ZEELAND)

[ANM mededeling: 19]

C.M. Neckheim, R.H. de Bruyne, K. Oosterkerk & A.N. van der Bijl

Survey in the coastal area of Zeeuws Vlaanderen (province of Zeeland)

Based partly on old data, a survey for the 'Atlasproject Nederlandse Mollusken' (ANM) was held in september 13-16 1998 in Zeeuws Vlaanderen. The survey was especially focussed on *Vertigo angustior*; *Truncatellina cylindrica*, *Balea perversa* and *Auriculinea erosa* (syn: *Leucophytia bidentata*). Although all species mentioned were found, the last two (especially *Balea perversa*) seem to have disappeared from earlier locations (= before 1950). *Balea biplicata* and several Helicidae were new to the area and/or seem to have expanded their distribution.

Veel oude Zeeuwse vindplaatsen van land- en zoet-watermollusken zijn inmiddels flink gedateerd en bijna alle oude meldingen zijn aan een hernieuwde check toe. In het najaar van 1998 (13-16 september) is daarom in ANM-verband een eerste, meerdaagse veldexcursie gehouden in het relatief weinig onderzochte Zeeuws Vlaanderen. Ko Oosterkerk stelde zijn vakantieplek te Nieuwvliet-Bad in Zeeuws Vlaanderen beschikbaar als basis voor het molluskenveldwerk. Op de terugweg naar huis is ook op Walcheren (omgeving Ritthem) kort gezocht. Tijdens het verblijf heeft het veel geregend en gestormd. Maar zoals bekend: 'Takkeweer is goed slakkenweer'. Er konden dan ook veel plaatsen worden onderzocht.

Vanuit Nieuwvliet-Bad is er lopend en met de auto systematisch verzameld. Het doel van de excursie was driedelig: 1) gericht onderzoek op oude vindplaatsen naar enkele landslakken; 2) idem naar enkele mariene soorten; 3) inventariseren (vakken vullen: alle waargenomen soorten aantekenen op streeplijsten). Onder punt 1) vielen enkele bijzondere soorten uit de duinstreek, waaronder *Truncatellina cylindrica* en *Vertigo*-soorten. Daarnaast is er met name gezocht naar *Balea perversa*, en zijn enkele schorren- en kwelderbiotopen onderzocht op het voorkomen van met name *Leucophytia bidentata* (synoniem: *Auriculinea erosa*).

Op de 14e zijn tijdens regen en storm, 16 lokaties (stations) bezocht. Met name oude vindplaatsen in de buurt van Groede werden onderzocht op het voorkomen van *Balea perversa*. Honderden oude knotwilgen en andere bomen werden bekeken. Hierbij dienden als uitgangspunten een artikel van Kuiper (1944) en gegevens in het ANM/EIS-databestand. Alle zichtwaarnemingen en bijzonderheden werden ter plaatse genoteerd, op veel plaatsen zijn bovendien strooiselmonsters genomen. Op de tweede dag, het regende bijna niet meer en de storm was gaan liggen, zijn vooral de kustduinen en Het Zwin en omgeving onderzocht. Er werden 24 lokaties bekeken. De derde dag viel samen met de terugtocht. Op een paar plekken in de omgeving van Ritthem zijn zichtwaarnemingen gedaan en grondmonsters genomen, voornamelijk in de buurt van het Fort Rammekens.

Bijzonderheden

Balea perversa bleek op veel oude vindplaatsen in Zeeuws Vlaanderen verdwenen, vermoedelijk omdat op die oude vindplaatsen alle of in elk geval veel oude, knotwilgen en ander geschikt biotoop (oude muurtjes etc.) zijn verdwenen. Op veel plaatsen is nu nauwelijks meer geschikt biotoop aanwezig. De soort kon nog maar

op enkele plaatsen positief worden 'gescoord'. Een bijzondere nieuwe vindplaats vormt de Verdrongen Zwarte Polder, waar de soort buitendijks gevonden werd onder schors van oude Vlieren *Sambucus nigra*.

Opvallend is het soms algemene voorkomen van *Balea biplicata* in de duinen langs de kust. In de Verdrongen Zwarte Polder leeft de soort zowel binnen- als buitendijks. In Cadzand-Bad is de Grote Clausilia tot op het hoogste punt op het duin gevonden. Het ziet er naar uit dat de soort, aanvankelijk alleen bekend van Hulst en St. Janssteen (Roding, 1963), maar later ook elders in Zeeuws Vlaanderen gevonden (Gulden, 1994), zich aan het uitbreiden is.

Vertigo angustior werd in 4 kilometerhokken verzameld. Deze zeldzame soort, sinds 1992 opgenomen in de Habitatrictlijn, is vooral bekend uit vochtige biotopen en duinen. In Zeeuws Vlaanderen werd de soort zowel binnendijks in duinbos, alsook buitendijks op kalkrijk grasland aangetroffen. Aanvullend onderzoek is nodig om de huidige verspreiding verder te onderzoeken.

Truncatellina cylindrica kon tijdens deze survey alleen levend worden vastgesteld in de Verdrongen Zwarte Polder (in de buitendijkse duinen). Daar is de soort niet zeldzaam. Lang niet alle geschikte duinbiotopen in Zeeuws Vlaanderen konden echter op deze minieme soort worden onderzocht.

In Het Zwin onder stenen op zanderig slik, kon bij laag water *Leucophytia bidentata* levend worden vastgesteld. Dit was op het moment van monsterring de tweede bekende vindplaats van levende dieren in Nederland na 1975. Ook in aanspoelsel langs de Grote slenk in Het Zwin, na storm en regen, bleken twee verse juveniele huisjes aanwezig. De kans is zeker aanwezig dat de slak ook levend in België voorkomt. Op oude vindplaatsen, zoals bij Nummer Eén, kon de soort niet meer worden vastgesteld.

Lauria cylindrica leeft nog steeds op Fort Rammekens maar bleek ook algemeen voor te komen in de bossen rondom het Fort. Er werd bovendien een leeg huisje verzameld in aanspoelsel in Het Zwin, waardoor de vraag rijst of de soort ook ergens in Zeeuws Vlaanderen leeft.

Op de duinen tussen Het Zwin en Zomerdorp Het Zwin bleek *Cochlicella acuta* levend algemeen voor te komen. Dit is een nieuwe vindplaats voor Nederland, al

waren uit het verleden reeds meermalen lege huisjes uit aanspoelsel bekend. *Theba pisana*, in het verleden levend op deze plaats aangetroffen (Gittenberger et al., 1984), kon niet meer worden teruggevonden. *Cochlicella barbara* bleek nog steeds levend aanwezig op de camping 'De Wildhof'. Volgens de eigenaar breidt de soort zich uit op de camping. Ter plekke wordt niet meer met gif gespoten. Om onkruid te bestrijden wordt met de zeis gemaaid, vertelde hij (terecht) trots.

Overzicht vindplaatsen

Zeeuws Vlaanderen 14 september 1998. Storm en af en toe regen, 14 graden Celsius.

- 01 019.4-379.0 - Nieuwvliet-Bad, betonnen trap op dijk naar Verdrongen Zwarte Polder
- 02 020.0 379.6 - Nieuwvliet-Bad, 't Vingerling (ingang 17), langs voetpad in duinen met o.a. Duindoorn
- 03 019.9-379.3 - Nieuwvliet-Bad, 't Vingerling (ingang 17), langs weg in berm onder duinen
- 04 019.9-379.5 - Nieuwvliet-Bad, 't Vingerling (ingang 17), onder gemaaid Riet langs slootje langs de weg
- 05 017-377 - Ringdijk Noord, tussen Cadzand en Cadzand-Bad, op knotwilg en op gras
- 06 020-373 - Oude Zeedijk, ca. 1 km ten oosten van Zuidzande op knotwilg en populier
- 07 022-372 - Oostburg, westkant van Groote Gat, op wilg en langs oever tussen Riet, grondmonster
- 08 025-371 - O van Oostburg, weg naar Klein Brabant op knotpopulieren tegenover boerderijen/woningen
- 09 024.9-371.2 - O van Oostburg, langs weg naar Klein Brabant
- 10 025-370 - ZW van Waterlandkerkje, dijk t.o. Klein Brabant op populieren
- 11 023-370 - ZO van Oostburg, De Munte, dichte haag van Schietwilg, Gelderse roos, Meidoorn langs de weg
- 12 027-372 - circa 3 km O van Oostburg, Gouden Polderdijk, op grote populieren
- 13 030-372 - IJzendijke, Boerenverdrict, langs de weg
- 14 030-378 - Voorland, Nummer-Een, op slik onder stenen
- 15 030-378 - Voorland, Nummer-Een, oorspronkelijk stukje grasland buitendijks, oost van gemaal-uitgang
- 16 030-378 - Voorland, Nummer-Een, bosje W van gemaal
- 17 031-378 - ZO van Breskens, langs West Lange Weg nabij rand van Goede Hope, knotwilgen
- 18 026-378 - O van Groede, Nieuwe Weg naar Boerehol, op knotwilg bij Steunpunt
- 19 024-377 - Groede; Havendijk op knotwilg langs kreek
- 20 024-377 - Groede, Havendijk, in bos (stortplaats?) langs kreek, grondmonster
- 21 021-379 - O van Nieuwvliet-Bad, St. Bavodijk, knotwilgen en andere begroeiing
- 22 018-379 - W van Nieuwvliet-bad, bij Radarpost, betonnen trap op zeedijk
- 28 018-379 - Nieuwvliet-Bad, Zwarte Polderweg, duinopgang 13, Sluische Hompels, duinbegroeiing
- 29 018-379 - Nieuwvliet-Bad, Duintjes achter Herdijkte Zwarte Polder
- 30 017-379 - 2 km NO van Cadzand-Bad, betonnen rand aan voet duinen langs weg; grondmonster
- 31 017-379 - NO van Cadzand-Bad, duinbosjes camping Hoogduin, grondmonster
- 32 017-378 - Cadzand-Bad, duinen bij P (The First Wave) op (opgebrachte?) kleigrond, grondmonster
- 33 016.4-378.6 - Cadzand-Bad, opgang 7 Appelzak, langs voetpad schuin omhoog in duinen (grondmonster)
- 34 016-378 - Cadzand-Bad, 'Appelzak' in jong bos met Es en Esdoorn, Zomereik op kleiige grond op zompige plaatsen met veel takken (grondmonster)
- 35 015-378 - Cadzand-Bad, in bos (Es, Els, Esdoorn, Meidoorn) noordoostkant meest westelijk tegen centrum aangelegen.
- 36 015-378 - Cadzand-Bad, in duin achter winkelgalerie/flat, sterk verstoorde duinvegetatie
- 37 014-376 - Zomerdorp Het Zwin, in duinen achter camping Zwinhoeve, langs voetpad
- 38 014-377 - Het Zwin, aanspoelsel langs grote geul, op Lamsoor/Zeekraal-vegetatie, na flinke regenbui en storm, grondmonster
- 39 014-377 - Het Zwin, onder stenen op slik/zand, bij laagwater
- 40 014-376 - Cadzand, in duinen op dijk langs de Zwinhoeve (grondmonster)
- 41 015-376 - Cadzand, Het Zwin, op schor bij uitkijksplaats
- 42 014-375 - Retranchement, op camping 'De Wildhof'
- 43 014-374 - Retranchement, buiten tranchen langs kanaal, op en nabij knotwilg en knotpopulier
- 44 014-374 - Retranchement, buiten tranchen
- 45 016-374 - Terhofstede, Oudelandse weg, oude knotwilgen (dubbele bomenrij) tussen Platte weg en provinciale weg
- 46 019-376 - 3 km W van Nieuwvliet, Bos van Erasmus/Knokkert Bos, o.a. Es, Zomereik, Esdoorn, Knotwilg, grondmonster
- 47 019-377 - W van Nieuwvliet, Knokkertweg op bunker bij huis langs weg

Walcheren, 16 september 1998. 's Morgens. Mooi zonnig weer.

- 48 033-386, Ritthem, Ritthemse Bos (Staatsbosbeheer), in bos langs Rammekensweg
- 49 034-386, Fort Rammekens, langs en op muren bij hoofdingang, grondmonster onder muur rechts van ingang en op muur links van ingang
- 50 034-386 - Ritthem, Schor buitendijks bij fort Rammekens
- 51 034-386 - Ritthem, opgespoten terrein bij fort Rammekens

Overzicht soorten

(vet, italics = niet autochtoon/levend aangetroffen)

<i>Aegopinella nitidula</i>	16; 27; 31; 32; 34; 35; 46; 48
<i>Anisus leucostomus</i>	38
<i>Arianta arbustorum</i>	45
<i>Assimineia grayana</i>	38; 50
<i>Auriculinella erosa</i>	38; 39
<i>Balea biplicata</i>	3; 21; 24; 26; 27; 28; 33; 34; 35
<i>Balea perversa</i>	8; 26; 27
<i>Candidula gigaxii</i>	1; 2; 6; 22; 23; 28; 41; 47; 51
<i>Candidula intersepta</i>	15; 24; 25; 26; 31; 33; 35; 36; 38
<i>Carychium minimum</i>	20; 34
<i>Carychium tridentatum</i>	7; 20; 27; 48
<i>Ceciloides acicula</i>	49
<i>Cepaea nemoralis</i>	2; 8; 10; 11; 12; 13; 17; 18; 21; 26; 28; 29; 30; 31; 35; 43; 44; 45; 47
<i>Cernuella cf. jonica</i>	37

Zeeuws Vlaanderen, 15 september 1998. Storm en af en toe regen, 's middags opklaringen, 14-18 graden Celsius.

- 23 019.9-379.3 - Nieuwvliet-Bad, op betonnen trap over de zeedijk naar Verdrongen Zwarte Polder
- 24 019.9-379.3 - Nieuwvliet-Bad, Zwarte Polder tussen bosjes net onder de dijk
- 25 019.9-379.4 - Nieuwvliet-Bad, Zwarte Polder, langs voetpad (rode paaltjes) bosjes van Sleedoorn Vlier en Braam, schors, mos, strooisel etc.
- 26 019.7-379.4 - Nieuwvliet-Bad, Zwarte Polder, langs voetpad (rode paaltjes), strooisel langs pad
- 27 019.6-379.4 - Nieuwvliet-Bad, Zwarte Polder, langs voetpad (rode paaltjes) hoge begroeiing met Vlier (grondmonster)

<i>Cernuella virgata</i>	2; 26; 30; 31; 33; 37; 38; 40; 41; 42
<i>Cochlicella acuta</i>	37; 38
<i>Cochlicella barbara</i>	42
<i>Cochlicopa lubrica</i>	1; 3; 7; 8; 13; 17; 20; 24; 33; 34; 45
<i>Cochlicopa cf. lubricella</i>	2; 26; 36
<i>Cochlicopa cf. repentina</i>	25; 30; 31; 32; 35; 40
<i>Discus rotundatus</i>	7; 8; 13; 17; 18; 20; 27; 31; 32; 33; 34; 49
<i>Helix aspersa</i>	31; 35; 36; 44
<i>Lauria cylindracea</i>	38; 48; 49
<i>Monacha cantiana</i>	2; 5; 9; 10; 11; 12; 15; 18; 20; 28; 29; 31; 33; 37; 40; 41; 43; 47
<i>Nesovitrea hammonis</i>	40
<i>Ovatella myosotis</i>	38; 41; 50
<i>Oxychilus alliarius</i>	7; 31
<i>Oxychilus cellarius</i>	26; 27; 31; 33; 49
<i>Oxychilus draparnaudi</i>	2; 9; 20; 34; 35; 40
<i>Oxychilus spec.</i>	37
<i>Peringia ulvae</i>	38
<i>Physa fontinalis</i>	4
<i>Planorbis planorbis</i>	4
<i>Punctum pygmaeum</i>	26; 27; 30; 31; 33; 35; 40
<i>Pupilla muscorum</i>	2; 15; 24; 25; 26; 30; 37; 38; 39; 41
<i>Succinea oblonga</i>	15; 27; 33; 34
<i>Succinea elegans/sarsii</i>	48
<i>Succinea putris</i>	4; 7; 9; 43

<i>Trichia hispida</i>	3; 13; 16; 17; 20; 26; 30; 31; 32; 34; 35; 41; 43; 45; 46; 48; 49
<i>Truncatellina cylindrica</i>	26; 27
<i>Vallonia costata</i>	26; 27; 31; 33; 34; 35; 37; 40; 46; 48; 49
<i>Vallonia excentrica</i>	27; 36
<i>Valvata piscinalis</i>	38
<i>Vertigo angustior</i>	26; 27; 33; 38; 40
<i>Vertigo pygmaea</i>	7; 26; 27; 31; 33; 49
<i>Vitrea contracta</i>	34
<i>Vitrina pellucida</i>	6; 15; 24; 26; 30; 31; 32; 33; 35; 37; 40; 49
<i>Zonitoides nitidus</i>	7; 9; 26; 27; 31; 34; 35; 46

Literatuur

- Kuiper, J. G. J., 1944. Bijdrage tot de kennis der niet-mariene mollusken van de provincie Zeeland. *Basteria* 9 (1-2): 1-29.
- Gittenberger, E., W. Backhuys & T.E.J. Ripken, 1984. De land-slakken van Nederland (tweede druk). Uitg. KNNV 184 pp.
- Gulden, G. J., 1994. Verslag van de excursie naar Zeeland op 5 en 6 juni 1993. *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 277: 50 - 55.
- Roding, G. M., 1963. *Lacinaria biplicata* (Mont.) in Zeeuws Vlaanderen. *Corresp.-blad Ned. Malac. Ver.* 107: 1117.

Adres 1e auteur:

Poggenbeekstraat 21 II
1073 JE Amsterdam

E-mail: Tello@cmneckheim.myweb.nl